

دفاع از فتاویٰ راجکشی  
حضرت آیه الله العظمیٰ مکارم شیرازی

اسلام

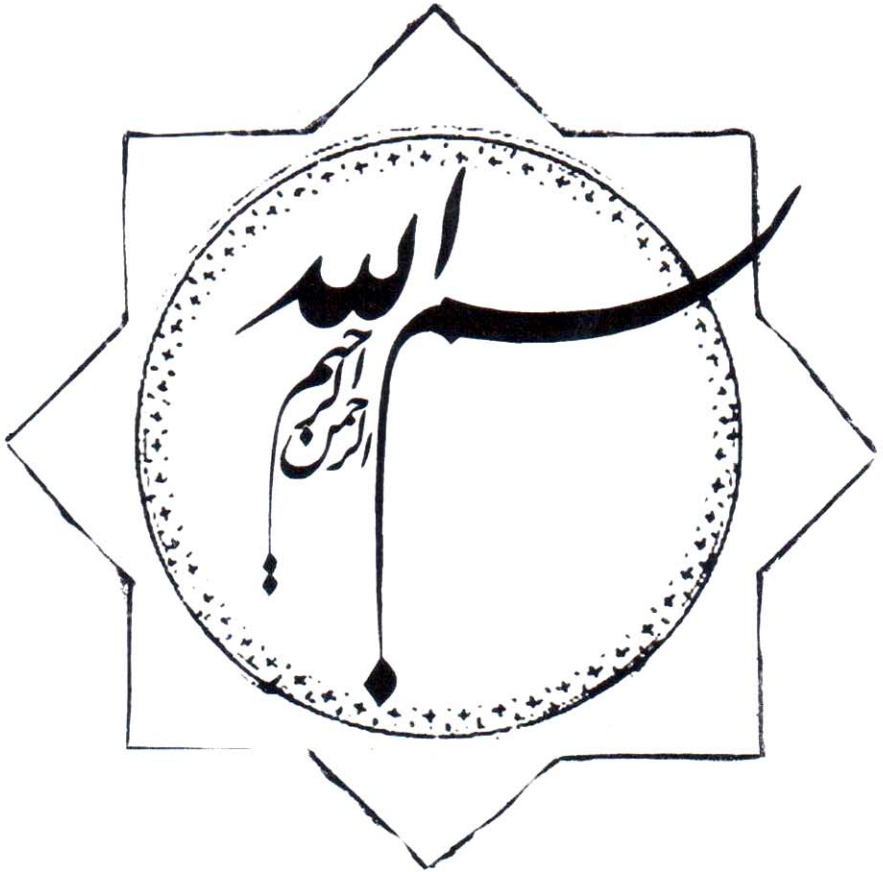
شریعت سهل و آسان

ابوالقاسم علیان نژادی دامغانی

دفاع از فتاویٰ راجحش  
حضرت آیت‌الله العظمیٰ مکارم شیرازی



ابوالقاسم علیان نژادی دامغانی



## فهرست مطالب

پیشگفتار ..... ۷

### فصل اول: شایعات دروغین و شایعه‌پراکنان از دیدگاه اسلام / ۹

برخورد اسلام با شایعه‌سازان ..... ۱۱

واکنش‌ها در مواجهه با شایعات ..... ۱۶

راه مبارزه با شایعات دروغین ..... ۱۷

### فصل دوم: عوامل و انگیزه‌های شایعات دروغین / ۱۹

این همه شایعه دروغین چرا؟ ..... ۲۱

### فصل سوم: فتاوی سهل و آسان / ۳۱

#### فصل چهارم: راهکارها / ۵۵

۱. استفاده از اموال کسی که درآمد او شبیه ناک است ..... ۵۸

۲. افکار و خیالات شیطانی ..... ۵۸

۳. تصرف در اموال کسی که خمس نمی‌دهد ..... ۵۸

۴. تطهیر موکت چسبیده به زمین ..... ۵۹

۵. حکم اذن پدر برای دختری که به پدر دسترسی ندارد ..... ۵۹

۶. حل مشکلات رمی جمرات ..... ۵۹

۷. حل مشکل اسراف گوشت‌های قربانی ..... ۶۰
۸. حل مشکل بانوان! ..... ۶۱
۹. حل مشکل حرمت ابدی از دواج در عده! ..... ۶۲
۱۰. حل مشکل ربوی بودن برخی از وام‌ها ..... ۶۳
۱۱. راه برون رفت از مشکل حقّ حبس مهر ..... ۶۴
۱۲. راه توفیق نماز شب و قضا نشدن نماز صبح ..... ۶۵
۱۳. راه حل مشکلات جنسی ..... ۶۵
۱۴. راه صحیح اجاره طلاق ..... ۶۵
۱۵. راه محرم شدن پسر خوانده ..... ۶۶
۱۶. راه محرم شدن دختر خوانده ..... ۶۶
۱۷. روش تلقیح مجاز با نطفه بیگانه ..... ۶۷
۱۸. روش جبران حقّ الناس غیر مالی ..... ۶۷
۱۹. روش جبران حقّ الناس مالی ..... ۶۷
۲۰. روش حلّ مشکلات ..... ۶۸
۲۱. روش محو کردن اسامی مقدّسه ..... ۶۸
۲۲. طلاق غیابی ..... ۶۸
۲۳. کاهش یا افزایش مهریه بعد از عقد ..... ۶۹
۲۴. مخالفت بی دلیل پدر در ازدواج دختر ..... ۶۹
۲۵. وصیت به تساوی دختر و پسر در ارث ..... ۶۹

### فصل پنجم: هشدار! / ۷۱

## پیشگفتار

دشمن برای مقابله با حق و حقیقت و کسانی که در مسیر آن حرکت کرده و مدافع آن هستند، از ابزارها و شیوه‌های مختلفی استفاده می‌کند، که یکی از شایع‌ترین آن‌ها دروغ و تهمت و شایعه‌سازی است.

کار بسیار زشت و ناپسند و ناجوانمردانه‌ای که از گذشته‌های بسیار دور در میان ناهلان رایج بوده و حتی نسبت به پیامبران و انبیای الهی علیهم‌السلام صورت می‌گرفته، ولی در عصر و زمان ما به صورت گسترده‌تر و ناجوانمردانه‌تر انجام می‌شود.

مرجع عالی‌قدر حضرت آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله العالی) نیز که در تمام عمر و با همه توان و نیرو، خالصانه به دفاع از حق و حقیقت پرداخته و از هیچ تلاشی در مسیر تبلیغ و نشر اسلام ناب و ترویج مکتب اهل بیت علیهم‌السلام و نجات مسلمانان از تبلیغات مسموم و وسیع معاندان، فروگذار نکرده، از این قاعده مستثنا

نبوده و آماج دروغ‌ها و شایعات دروغین دشمنان و تنگ‌نظران و حسودان قرار گرفته است. آن‌ها سعی دارند فتاوی‌ای ایشان را سخت و سنگین معرفی کنند تا مردم را از تقلید معظّم‌له بازدارند، در حالی که همان‌گونه که در این کتاب خواهید دید در میان مراجع، فتاوی‌ای ایشان بسیار آسان است و سمپاشی‌های آن‌ها در مردم آگاه ما اثری ندارد.

در این کتاب ابتدا به توضیحی پیرامون شایعه‌سازی و شایعه‌پراکنی از دیدگاه اسلام پرداخته، در گام بعد برخی از علل و عوامل شایعه‌سازی در مورد معظّم‌له را بیان کرده و فصل سوم را به بی‌اساس بودن یکی از این دروغ‌ها و شایعات که در فضاهای مجازی پخش می‌شود، اختصاص داده‌ایم. سپس نمونه‌هایی از سعی و تلاش فراوان معظّم‌له را برای هرچه راحت‌تر و آسان‌تر شدن فتاوا و تکالیف شرعی امت اسلامی تا آن‌جا که موازین فقهی اجازه می‌دهد، تقدیم شما خواهیم کرد؛ به این امید که این خدمت ناچیز مورد رضای خداوند قرار گرفته، و به پاک شدن فضای جامعه کمک نماید.

والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته

حوزه علمیه قم

ابوالقاسم علیان‌نژادی

اول فروردین سال ۹۷

فصل اوّل

شایعات دروغین و شایعه‌پراکنان

از دیدگاه اسلام





## برخورد اسلام با شایعه‌سازان

شایعه‌پراکنی در آیات متعددی از قرآن مجید مطرح شده که یک نمونه آن آیه شریفه شصت و یکم سوره احزاب است. خداوند متعال در آیه مذکور با شدیدترین تهدید، که در آیات قرآن کریم کم‌نظیر است، سه گروه را مورد حمله قرار داده است: «شایعه‌پراکنان، منافقان و مزاحمان زنان مسلمان». از این‌که شایعه‌پراکنی در کنار نفاق و مزاحمت قرار گرفته، معلوم می‌شود شایعه‌پراکنان، هم منافق‌اند و هم مزاحم! به آیه مورد نظر توجه بفرمایید:

﴿لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِبَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾؛ «اگر منافقان و بیماردلان و کسانی که اخبار دروغ و شایعات بی‌اساس را در مدینه پخش می‌کنند دست برندارند، تو را بر ضد آنها می‌شورانیم، سپس جز مدت کوتاهی نمی‌توانند در کنار تو در این شهر بمانند».

«مرجفون» از ماده «ارجاف» به معنای اشاعه اباطیل به منظور غمگین ساختن دیگران است و اصل «ارجاف» به معنای اضطراب و تزلزل است، و از آن جا که شایعات باطل، اضطراب عمومی ایجاد می‌کند این واژه به آن اطلاق شده است.

«نغرینک» از ماده «اغراء» به معنای دعوت به انجام کار، با گرفتن چیزی همراه با تشویق و تحریض است.

از لحن آیه چنین استفاده می‌شود که سه گروه در مدینه مشغول خراب‌کاری بودند و هر کدام به نحوی اهداف شوم خود را پیاده می‌کردند و این به صورت یک برنامه و جریان درآمدی بود و جنبه شخصی و فردی نداشت.

نخست «منافقین» بودند که با توطئه‌های ضد اسلامی برای براندازی اسلام می‌کوشیدند.

دوم اراذل و اوباش، که قرآن از آن‌ها تعبیر به بیماردلان کرده است ﴿الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾<sup>۱</sup>.

گروه سوم کسانی بودند که با پخش شایعات دروغین در مدینه به ویژه هنگامی که پیامبر ﷺ و ارتش اسلام به غزوات می‌رفتند، به تضعیف روحیه بازماندگان می‌پرداختند و خبرهای دروغین از شکست پیامبر ﷺ و مؤمنین می‌دادند.

۱. این تعبیر در آیه ۳۲ همین سوره احزاب در مورد افراد هوس‌باز و شهوت‌ران نیز آمده است ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾.

به این شکل، قرآن هر سه گروه را به شدت تهدید کرده است. این احتمال نیز در تفسیر آیه وجود دارد که برنامه‌های تخریبی سه‌گانه فوق‌همگی کار منافقان بوده و جدا ساختن آن‌ها از یکدیگر جداسازی اوصاف است نه اشخاص.

به هر حال قرآن می‌گوید: اگر این‌ها به اعمال زشت و ننگین خود ادامه دهند دستور یورش و حمله عمومی به آن‌ها را صادر خواهیم کرد، تا با یک حرکت مردمی مؤمنان، همه را از مدینه ریشه‌کن سازیم، و آن‌ها دیگر نتوانند در این شهر بمانند.



در آیه بعد فرمود: ﴿مُلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقُفُوا أَخِذُوا وَ قَاتِلُوا تَقْتِيلًا﴾؛ «وهنگامی که از این شهر رانده شدند و از حمایت حکومت اسلامی محروم گشتند، هر کجا یافته شوند گرفته خواهند شد و به قتل خواهند رسید!».

«ثُقُفُوا» از ماده «ثقف» و «ثقافت» به معنای دست یافتن به چیزی با دقت و مهارت است، و اگر به علم و فرهنگ، ثقافت گفته می‌شود به همین مناسبت است. اشاره به این‌که بعد از این حمله عمومی در هیچ مکانی در امان نخواهند بود و مؤمنان، آن‌ها را با دقت جست‌وجو و پیدا می‌کنند و به دیار عدم می‌فرستند.<sup>۱</sup>



۱. تفسیر نمونه، ج ۱۷، ص ۴۵۸ - ۴۶۰، ذیل آیه ۶۱ سوره احزاب.

آیه شریفه ۸۳ سوره نساء نیز در مورد شایعه پراکنی بحث می‌کند، توجه بفرمایید:

﴿وَ إِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَدَّعَوْا بِهٖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا﴾؛ «و هنگامی که خبری امیدبخش یا نگران کننده به آن‌ها برسد، (بدون تحقیق) آن را شایع می‌سازند؛ در حالی که اگر آن را به پیامبر و پیشوایانشان بازگردانند، کسانی که قدرت تشخیص کافی دارند، از ریشه‌های مسائل آگاه خواهند شد (و به آن‌ها اطلاع خواهند داد) و اگر فضل و رحمت خدا نبود، همگی، جز عده کمی، از شیطان پیروی می‌کردید (و گمراه می‌شدید)».

در این آیه به یکی دیگر از اعمال نادرست منافقان، یا افراد ضعیف الایمان اشاره کرده، می‌فرماید: «آن‌ها کسانی هستند که وقتی اخباری مربوط به پیروزی یا شکست مسلمانان به آنان برسد، بدون تحقیق، آن را همه جا پخش می‌کنند» و بسیار می‌شود که این اخبار، بی‌اساس بوده و دشمنان، آن را به منظورهای خاصی جعل می‌کنند و اشاعه آن به زیان مسلمانان تمام می‌شود.

در حالی که وظیفه دارند این‌گونه اخبار را قبل از هر کس با رهبران و پیشوایانشان در میان بگذارند و از اطلاعات وسیع و فکر عمیق آن‌ها استفاده کنند و بدون علت نه مسلمانان را گرفتار عواقب

غرور ناشی از پیروزی‌های خیالی کنند، و نه روحیه آن‌ها را به خاطر شایعات دروغین مربوط به شکست تضعیف نمایند. منظور از «اولی الامر» (صاحبان فرمان) در این جا کسانی هستند که قدرت تشخیص و نیز احاطه کافی به مسائل مختلف دارند و می‌توانند «حقایق» را از «شایعات بی‌اساس» و مطالب درست را از نادرست برای مردم روشن سازند، که در درجه اول پیغمبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ و ائمه اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَامُ جانشینان او، و در درجه بعد، دانشمندانی هستند که در این‌گونه مسائل صاحب نظرند.

سپس در پایان آیه به این حقیقت اشاره می‌کند که «اگر فضل و رحمت الهی شامل حال شما نمی‌شد و با راهنمایی‌های پروردگار از چنگال این‌گونه شایعات دروغین و عواقب وخیم آن نجات نمی‌یافتید، بسیاری از شما در راه‌های شیطانی گام می‌نهادید و تنها عده کمی بودند که می‌توانستند خود را از پیروی شیطان برکنار دارند». ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ﴾.

یعنی تنها پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ و صاحب نظران و دانشمندان موشکاف و باریک‌بین‌اند که می‌توانند خود را از وسوس شایعات و شایعه‌سازان برکنار دارند، اما اکثریت اجتماع اگر از رهبری صحیح محروم بمانند گرفتار عواقب دردناک شایعه‌سازی‌ها و نشر شایعات خواهند شد.<sup>۱</sup>

۱. تفسیر نمونه، ج ۴، ص ۴۷ - ۴۹، ذیل آیه ۸۳ سوره نساء.

## واکنش‌ها در مواجهه با شایعات

مردم در برابر شایعات واکنش متفاوتی نشان می‌دهند:

۱. عده‌ای سکوت کرده و بی‌تفاوت از کنار آن رد می‌شوند؛ نه دفاع می‌کنند و نه آن را باور کرده و پخش می‌کنند.
۲. بعضی از مردم، که متأسفانه تعداد آن‌ها کم نیست، بدون تأمل و تفکر لازم، و تحقیق و جست‌وجوی کافی، و مشورت با اهل اطلاع، آن را منتشر کرده و درحقیقت به صورت یک نیروی بدون مزد و گمراه به اهداف شایعه‌سازان کمک می‌کنند!
۳. گروه سوم کسانی هستند که نه تنها شایعات را منتشر نکرده و حتی درمورد آن سکوت نمی‌کنند، بلکه احساس مسئولیت کرده و با حسن ظن نسبت به مؤمنان برخورد کرده و آن را به نیکی توجیه می‌کنند ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا﴾<sup>۱</sup>.

جالب این‌که در آیه فوق به جای این‌که بگوید: شما دربارهٔ متهم به این تهمت باید حسن ظن داشته باشید، می‌گوید: شما باید نسبت به خودتان حسن ظن می‌داشتید. این تعبیر اشاره به این است که جان مؤمنان از هم جدا نیست و همه به منزلهٔ نفس واحدند که اگر اتهامی متوجه یکی از آن‌ها شود گویی متوجه همه شده است و اگر عضوی را روزگار به درد آورد قراری برای دیگر اعضا باقی

۱. سوره نور (۲۴)، آیه ۱۲.

نمی‌ماند و همان‌گونه که هر کس خود را موظف به دفاع از خویشتن در برابر اتهامات می‌داند باید به همان اندازه از دیگر برادران و خواهران دینی خود دفاع کند.

و این‌که بر «مردان و زنان با ایمان» تکیه شده اشاره به این است که ایمان می‌تواند مانع گمان‌های بد باشد.<sup>۱</sup>



### راه مبارزه با شایعات دروغین

چگونه می‌توانیم خود و جامعه را از این پدیده زشت و نکبت‌بار و عواقب دردناک آن رهایی بخشیم؟

پاسخ این سؤال نیاز به بحث مشروحو دارد؛ ولی به‌عنوان یک بحث فشرده می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

الف) باید پی‌درپی عواقب دردناک این عمل را با روش‌های مختلف به مردم گوشزد کرد و از آن‌ها خواست که درباره آثار شوم پیروی از این‌گونه شایعات بیندیشند.

ب) باید طرز تفکر و جهان‌بینی اسلامی در انسان‌ها زنده شود تا بدانند خداوند در همه حال مراقب آن‌هاست. او سمیع و بصیر است و حتی از افکار ما آگاه «يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ»<sup>۲</sup>. هر سخنی می‌گوییم ثبت و ضبط می‌گردد و هر گامی

۱. تفسیر نمونه، ج ۱۴، ص ۴۲۶، ذیل آیه ۱۲ سوره نور.

۲. سوره غافر (۴۰)، آیه ۱۹.



برداریم در پرونده ما نوشته می شود و مسئول تمام اعمال و قضاوت ها و اعتقادات خود هستیم.

ج) لازم است سطح فکر افراد بالا رود؛ چراکه پیروی از شایعات در بیشتر موارد کار ساده لوحان و افراد ناآگاه است که با شنیدن یک شایعه بی اساس به سرعت به آن می چسبند، قضاوت می کنند، الگوی کار خود را از آن می گیرند و به دیگران نیز منتقل می سازند.



## فصل دوّم

# عوامل و انگیزه‌های شایعات دروغین



## این همه شایعهٔ دروغین چرا؟

سؤال: چرا شایعات دروغین در مورد حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی (مد ظله العالی) این قدر وسیع و گسترده است؟ علت این که هرازچندی شایعهٔ جدیدی در مورد معظم له مطرح می‌شود چیست؟

چه کسانی طراح این شایعات بی‌اساس و دروغین و ناجوانمردانه‌اند و انگیزهٔ آن‌ها چیست؟

جواب: دلیل این همه شایعه و مخالفت‌ها روشن است، معظم له از همان آغاز جوانی به مبارزه با بدعت‌ها و انحرافات و خرافات پرداخته، که باعث پیدایش مخالفانی شده است. اگر محافظه‌کاری را در پیش می‌گرفت چنین دشمنانی وجود نداشتند. به گوشه‌ای از این مبارزات توجه فرمایید:

۱. در آغاز جوانی با انحرافات و بدعت‌های صوفیان در شیراز به مبارزه برخاست و کتاب «جلوهٔ حق» را نوشت و این مبارزه

همچنان ادامه دارد و به تازگی در کتاب «عرفان اسلامی» جلد اول ماهیت گروه مذکور و دیگر گروه‌های انحرافی را بیشتر برملا کرده است.

۲. در همان ایام به روشنگری مردم در مورد فرقه ضالّه و اعضای منحرف آن پرداخت و مردم را از خطرات و انحراف آن‌ها آگاه کرد تا مبدا جوانان مجذوب آنان شوند.

۳. با توده‌ای‌ها و کمونیست‌ها، که قبل از انقلاب دانشگاه‌ها و مراکز کارگری را سخت مورد هجوم قرار داده بودند، با قلم و بیان به شدت مبارزه کرد و کتاب‌های «فیلسوف نماها» و «پایان عمر مارکسیسم» و مقالات متعدّد دیگری در این زمینه نوشت و آن‌ها نیز به شدت به مبارزه با وی برخاستند، که بحمدالله کارشان به جایی نرسید.

۴. بعضی از اشتباهات آقای سروش را درباره قرآن و پیامبر اسلام ﷺ به نقد کشید، که وی دلایل منطقی حضرت استاد را تحمّل نکرد و واکنش شدیدی نشان داد و طرفداران بی‌قید و شرطش از استاد رنجیدند.

۵. در برابر افکار انحرافی و خشک وهابی‌های تندرو و سلفی سکوت نکرده و در جلسات سخنرانی و مصاحبه‌ها آن‌ها را به صورت علمی مورد انتقاد قرار داده و کتاب «وهابیت بر سر دو راهی» را در ردّ آن نوشت، که این روشنگری‌ها به مذاق آنان خوش نیامد.

۶. عرفان‌های کاذب، در برهه‌ای از زمان، بلای جان امت مسلمان، به‌ویژه جوانان شیفته و تشنه حقایق شد، که حضرت استاد با بیان نقاط ضعف و ترندها و نقشه‌های آن‌ها، حقیقت را برملا و نقشه آن‌ها را نقش بر آب کرد<sup>۱</sup> و این‌گونه، جمع دیگری که منافع خود را در خطر می‌دیدند به جمع مخالفان استاد پیوستند.

۷. در راه صیانت و پاسداری از انقلاب اسلامی از هیچ کوششی فروگذار نکرد و در مقالات متعدد و سخنرانی‌های فراوان، به‌ویژه در اوایل انقلاب، توطئه‌های دشمنان را گوشزد کرد، که مخالفان با انقلاب نیز به اشکال مختلف در صدد انتقام برآمدند.

بخشی از مقالات مذکور در دو جلد کتاب «از تبعید تا پیروزی» و «پس از پیروزی» منعکس شده است.

۸. پاره‌ای از اشتباهات مدّاحان و غلوّ درباره حضرت معصومین علیهم‌السلام را که می‌رفت فراگیر شود، در جلسات مهم یادآور شد و آن‌ها را با مسؤلیت‌هایشان آشنا تر ساخت؛ ولی بعضی از آن‌ها شروع به اهانت کردند، که با واکنش مردم به راه راست بازگشتند.

۹. با انحرافات و بدعت‌هایی که در مراسم عزاداری سرور و سالار شهیدان، امام حسین علیه‌السلام و شهدای کربلا پدید آمده بود به مخالفت صریح پرداخت و به‌ویژه قمه‌زنی و حرکاتی مانند آن را تحریم کرد

۱. شرح این مطلب در جلد اول کتاب «عرفان اسلامی» آمده است.

که بعضی از علمای وقت به شدت مخالفت و اهانت کردند؛ ولی بحمدالله کار پیش رفت و آن بدعت‌ها به حداقل رسید.

۱۰. با تکفیری‌ها، به‌ویژه کسانی که افکار داعشی‌ها را داشتند از طریق قلم و بیان به مبارزه عالمانه برخاست و اعلامیه‌ها و سخنرانی‌های متعددی در این زمینه ارائه کرد و سران آن‌ها را بارها به مناظره دعوت نمود، ولی نه تنها قبول نکردند، بلکه در سایت‌های خود به شدت به اهانت پرداختند؛ ولی چون هدف ایشان روشنگری مسلمین و جلب رضای خدا بود، بی‌توجه به این اهانت‌ها به چنین فعالیت‌هایی ادامه داد.

۱۱. به‌منظور تقویت وحدت بین شیعه و سنی و جدا کردن اقلیت‌خسنی که هیچ شباهتی به مسلمانان و دستورات رهایی‌بخش اسلام نداشتند، تلاش شبانه‌روزی کرد و کنفرانس بین‌المللی و کم‌نظیر مبارزه با جریان‌های تکفیری را به انجام رساند که آثار بین‌المللی آن روزه‌روز آشکارتر می‌شود.<sup>۱</sup>

۱۲. افراطیونی را که به بعضی از همسران پیامبر ﷺ بدترین و زشت‌ترین اهانت را کردند، مورد سرزنش شدید قرار داده و محکومشان کرد و آن‌ها بدترین اهانت‌ها را به معظم‌له روا

---

۱. گزارش کنگره جهانی اول در کتابی به نام «وقایع نگار» و گزارش کنگره دوم در کتابی به نام «گزارش دومین کنگره خطر جریان‌های تکفیری در دنیای امروز» چاپ و منتشر شده است.

داشتند؛ ولی بحمدالله این اقدام اثربخش بود و علمای اسلام فهمیدند که آن قبیل کارها مورد قبول علمای شیعه نیست.

۱۳. بعضی از اشتباهات و شبه بدعت‌ها در حوزه علمیه را از قبیل باز بودن دفاتر بعضی از مراجع بزرگ گذشته بعد از رحلت آن بزرگواران، با تمام ویژگی‌های زمان حیات که با هیچ میزان فقهی مناسبت نداشت، با عباراتی کاملاً محترمانه یادآور شد که بحمدالله مورد استقبال شدید فضلا و طلاب واقع شد؛ ولی صاحبان آن دفاتر سخت گله‌مند شده و عکس‌العمل نشان دادند، در حالی که مخالفت معظم‌له، هم خدمتی بود به حوزه‌های علمیه و هم مراجع گذشته و هم بیوت آن‌ها.

۱۴. زمانی که گوشت‌های قربانی حجّاج را در منی آتش می‌زدند یا دفن می‌کردند، فتوای شجاعانه‌ای به تحریم ذبح در منی داد و ثابت نمود که چنین قربانی‌هایی مورد نظر اسلام و قرآن نیست و دلایل شفاف خود را در کتابچه‌ای به نام «حکم الاضحیّة» روشن ساخت، ولی جمعی به مخالفت برخاسته و در ردّ آن کتاب و جزوه نوشته و اهانت کردند.

اما بحمدالله مسأله به تدریج جا افتاد و حتی عربستان سعودی به فکر جمع کردن قربانی‌ها و ارسال آن به مناطق نیازمند افتاد و چهره سرزمین منی به کلی دگرگون شد.

۱۵. مشکلات هر ساله حجّاج محترم هنگام رمی جمرات و گاه



کشته شدن جمعی از آن عزیزان بر اثر ازدحام فوق‌العاده جمعیت رمی کننده، استاد را وادار به مطالعه تازه و وسیع در مورد رمی جمرات کرد که نتیجه آن، عدم وجوب اصابت سنگ‌ها به ستون‌ها بود که این مطلب نیز در کتابچه‌ای مستدل و وزین به نام «رمی جمرات در گذشته و حال»<sup>۱</sup> منتشر و گره مهمی از کار حجّاج باز شد و با استقبال زیاد دانشمندان روبه‌رو گشت، اما در این مرحله نیز تنگ‌نظران تنگ‌نظری کرده و خاطر استاد را مکدر نمودند.

۱۶. قبل از انقلاب با همکاری جمعی از فضلا و دانشمندان حوزه، و تأیید حضرت آیت‌الله العظمی بروجردی رحمته‌الله دست به انتشار مجله وزین و ارزشمند و پر خیر و برکت «مکتب اسلام» زد که در تیراژ وسیع و خیره‌کننده‌ای به‌عنوان تنها مجله دینی منتشر شد و مورد استقبال شدید مردم، به‌ویژه نسل جوان قرار گرفت؛ ولی عده‌ای با بیان این‌که مجله نویسی در شأن روحانیت نیست به مخالفت با این کار برخاستند.

۱۷. تحریم جدی سیگار و دخانیات، یکی دیگر از فتاوی صریح معظم‌له بود که بعد از تحقیق از اطباء حاذق و اطلاع از ۱۲۰ نوع بیماری ناشی از آن و مر و میرهای فراوان بر اثر سرطان و سگته‌های قلبی و مغزی به‌سبب آن، اضافه بر ضررهای عظیم

۱. این کتاب به‌طور کامل در پایان همین کتاب آمده است.

اقتصادی، توسط معظم له اعلام شد.<sup>۱</sup> گرچه دیگران با این فتوا ابراز موافقت نکردند و گروهی از معتادان به مخالفت و انتقاد برخاستند، ولی این فتوا نیز تأثیر خود را گذاشت، و هرچند اعتیاد به این کار زشت و ناپسند ریشه کن نشد، ولی مجلس شورای اسلامی و دولت جمهوری اسلامی و عامه مردم محدودیت‌های زیادی برای آن قرار دادند، و اعتیاد به دخانیات به صورت یک ضدارزش درآمد.

۱۸. فتوای شفاف و بی‌پرده در مورد معتقدان به وحدت وجود به معنای باطل آن، که در رساله توضیح المسائل دیگر مراجع معظم تقلید نیامده بود و برای نخستین بار در رساله معظم له آمده است - هرچند در «عروة الوثقی» به صراحت آمده و همه محشین عروه با آن موافقت کرده‌اند - عامل دیگری برای مخالفت عده‌ای با معظم له شد. شرح مفاسد این عقیده ناصواب در کتاب «مبانی تفسیر قرآن» آمده است.

۱۹. حضرت استاد هنگام وفات یکی از علمای بزرگ لبنان ملاحظه کرد که مردم آن کشور، به‌ویژه حزب الله لبنان، اظهار تأسف نمودند و علمای اهل سنت و حتی مسیحیان آن سامان همدردی کردند و تسلیت گفتند، ولی از مراجع قم و نجف خبری نبود. درست است که آن مرحوم اشتباهاتی داشت، ولی خدمات

۱. شرح این مطالب را در کتاب «سیگار، پدیده مرگبار عصر ما» مطالعه فرمایید.

بسیاری چه در داخل کشور و چه در خارج آن انجام داده بود، ولذا این سکوت را شکست و به وظیفه شرعی که برای خود تشخیص داده بود عمل کرد، ولی جمعی زبان به انتقاد گشودند، اما این انتقادهای بحمدالله تأثیر چندانی در محافل مختلف نگذاشت.

۲۰. گرچه حضرت استاد از ابتدای انقلاب اسلامی ایران تا کنون همواره قدردان زحمات و تلاش‌های مثبت دولت‌های مختلف، با سلیق و گرایش‌های سیاسی گوناگون بوده و هست و از آن دفاع کرده و می‌کند، اما هر زمان با هنجارشکنی یا اظهارنظرهای نادرست یا مواضع نامناسب برخی از آن‌ها مواجه می‌شد، به وظیفه شرعی خود عمل می‌کرد، که واکنش منفی و انتقاد طرفداران آن دولت را در پی داشت و گاه به نقد در رسانه‌های وابسته به دولت آن زمان کشیده می‌شد، که البته راهی به جایی نمی‌برد و عاقبت عده‌ای از آنان یا زندان شد، یا فرار به خارج از کشور!

۲۱. پیشرفت‌ها و موفقیت‌های مداوم و پی‌درپی حضرت استاد و درخشش این مرد خدایی در عرصه حوزه‌ها و کشور و عالم تشیع و جهان اسلام و دیگر کشورهای جهان، گرچه مایه مسرت و خوشحالی بسیاری از مردم ایران و شیعیان و مسلمانان شد، اما حسادت اقلیتی را برانگیخت و همین امر منشأ مخالفت‌ها و انتقادهای واکنش‌های دیگری شد.

۲۲. به‌تازگی نیز روشنگری‌های معظم‌له در مورد مفاسد

و خطرات فضاهای مجازی خارج کشور به مذاق صاحبان آن خوش نیامد و شایعات تازه‌ای منتشر کردند، اما این شایعات بی‌اساس سدّ راه استاد نشد و مسئولان به تدریج به تفکر تقویت فضاهای مجازی بومی افتادند.

آنچه گذشت قسمتی از مبارزات معظّم‌له با بدعت‌ها و اشتباهات و ناهنجاری‌ها و سنّت‌های غلط بود که لطف خدا یارشان شد و توفیق انجام آن حاصل گشت و واکنش‌ها و مخالفت‌هایی را نیز برانگیخت و سرزنش‌ها و ملامت‌هایی را در پی داشت، که به توصیه‌ی خداوند متعال که فرمود: «لَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ»<sup>۱</sup> بحمدالله این امور سدّ راه نشد و پیشرفت‌های خوبی حاصل گشت که خداوند را برای این همه نعمت سپاسگزاریم و امیدواریم در آینده نیز ادامه داشته باشد.



۱. سوره مائده (۵)، آیه ۵۴.



فصل سوّم

فتاویٰ سهل و آسان



یکی از شایعات دروغینی که ناجوانمردانه در مورد معظم‌له در فضاهای مجازی با اهداف خاصی منتشر می‌شود، فتاویٰ سخت‌گیرانهٔ ایشان است. مغرضان و دشمنان قصد دارند این‌گونه القا کنند که حضرت استاد در مسائل فقهی، بسیار سخت‌گیر هستند و در مورد هر چیزی فتوا به تحریم می‌دهند، در حالی که این مطلب دروغ بزرگی است و معظم‌له در حوزه‌های علمیّه به آسان‌گیری در فتوا مشهورند. برای روشن شدن این مطلبِ خلاف واقع توجّه شما را به یک‌صد و ده نمونه از فتاویٰ آسان ایشان جلب می‌کنیم<sup>۱</sup>:

۱. آرایش زنان؛ هرگاه آرایش خفیف گردی صورت و دست‌ها تا میچ منشأ مفسده‌ای نشود اشکالی ندارد، ولی از آرایش‌های تند یا مفسده‌انگیز باید پرهیز کرد.

۲. آرایش کردن در ایّام عزاداری: اصلاح کردن اشکالی ندارد

---

۱. شرح بیشتر را در رسالهٔ توضیح المسائل و دیگر کتب فتوایی معظم‌له مطالعه بفرمایید.



و آرایش برای همسر جایز است، ولی سزاوار است در شب‌ها و روزهای شهادت ائمه علیهم‌السلام ترک شود.

۳. اجازه شوهر برای هزینه درآمد زن: اگر از درآمد خود هزینه می‌کند نیاز به اجازه شوهر ندارد؛ مگر این‌که شرط خاصی ضمن عقد شده باشد، و در هر صورت خوب است به گونه‌ای رفتار کند که موجب اختلاف نشود.

۴. احتلام زنان: هر رطوبتی که از بانوان خارج شود غسل ندارد، بلکه هرگاه زنان به اوج لذت جنسی برسند و همزمان رطوبتی از آن‌ها خارج شود (که غالباً همراه با سستی بدن است) رطوبت مذکور حکم منی دارد و باید غسل جنابت کنند، اما در صورت شک وظیفه‌ای ندارند.

۵. اذن پدر برای ازدواج مجدد دختر باکره: اگر قبلاً با اذن پدر به عقد صحیح شرعی مردی درآمده، برای ازدواج مجدد نیاز به اجازه پدر نیست؛ مشروط بر این‌که ازدواج دوم به مصلحت او باشد.

۶. ازدواج با زنان اهل سنت: ازدواج مردان شیعه با دختران و زنان اهل سنت اشکالی ندارد.

۷. ازدواج سادات یا غیر سادات: این کار شرعاً اشکالی ندارد و در زمان حضرات معصومین علیهم‌السلام و طول تاریخ اسلام فراوان بوده است، ولی چنانچه در منطقه‌ای بر اثر عدم آگاهی مردم از حکم شرعی خطر درگیری باشد از آن صرف نظر کنید.

۸. استفاده از بلندگو: نباید بلندگوهای مجالس عزاداری برای همسایه‌ها مزاحمت داشته باشد، بنابراین، بلندگوها برای داخل مسجد تنظیم شود؛ ولی برای پخش اذان اشکالی ندارد. البته صدای بلندگو به‌ویژه هنگام اذان صبح باید به‌گونه‌ای باشد که حال همسایگان رعایت شود.

۹. استفاده از تخمه و مانند آن در عزا: این کار اشکالی ندارد؛ اما اگر در عرف محل، انجام دادن آن را نشانه شادی می‌دانند بهتر است ترک شود.

۱۰. استفاده از قرص جلوگیری برای قطع عادت ماهیانه: هرگاه ضرر مهمی نداشته باشد اشکالی ندارد؛ اما چنانچه لکه‌هایی ببیند و سه روز اول متصل و پی‌درپی نباشد حکم استحاضه را دارد.

۱۱. اشتغال به کارهای شخصی در وقت کار: چنانچه در آن ساعت وظیفه خاصی نداشته باشید و این کار مخالف ضوابط اداری و کاری نباشد، اشکالی ندارد.

۱۲. اشتغال زوجه در خارج از منزل: بدون جلب رضایت زوج جایز نیست، مگر این‌که در ضمن عقد از دواج یا عقد خارج لازم دیگری شرط کرده باشد، یا منافاتی با حق زوج نداشته باشد؛ مثل این‌که شوهر در زندان است، یا به مسافرت طولانی رفته است.

۱۳. اشیای غیر قابل استفاده مساجد: اگر به هیچ‌وجه در آن مسجد قابل استفاده نیست می‌توانند آن را بفروشند و اشیای مشابه

قابل استفاده خریداری کنند، و اگر مسجد اشیای مشابه لازم ندارد، آن پول را در سایر احتیاجات آن مسجد صرف نمایند.

۱۴. اصلاح دختران: اصلاح صورت برای دختران شرعاً حرام نیست، ولی چون برخلاف عرف و عادت است بهتر است پرهیز کنند.

۱۵. اعتکاف در غیر مسجد جامع: در مساجدی که به طور مستمر در آن جماعت اقامه می شود، حتی اگر یک وعده نماز، مستمر در آن برپا گردد، می توان اعتکاف کرد، مانند مساجد بازار، یا مسجد برخی ادارات.

۱۶. اقتدا به امام جماعت ناشناس: هرگاه عده ای از مؤمنین ظاهر الصلاح به وی اقتدا کرده باشند، یا در مساجد مهم شهر که بدون تحقیق با کسی نماز نمی خوانند اقامه جماعت می کند، می توان به او اقتدا و فضیلت نماز جماعت را درک کرد.

۱۷. التذاذ زن و شوهر از یکدیگر: زن و شوهر به هر صورتی که بخواهند می توانند از یکدیگر لذت ببرند؛ ولی شایسته است از کارهایی که با کرامت انسانی سازگار نیست پرهیزند.

۱۸. اوراق مشارکت: اگر به شکل مضاربه باشد و سود شرکت بیش از سودی باشد که به صاحب اوراق پرداخت می شود، مانعی ندارد.

۱۹. اینترنت: چون اینترنت قابل استفاده صحیح و ناصحیح است و مطالب خوب و بد دارد از ابزار مشترک محسوب می شود

و چنانچه از آن استفاده‌های مشروع کنند اشکالی ندارد و خرید و فروش ابزار آن نیز جایز است.

۲۰. به جا آوردن عمره به نیت خود و دیگران: اگر عمره واجب خود را به جا آورده باشد، در ماه قمری دیگر، عمره به جا آوردن به نیت خود و دیگران مانعی ندارد.

۲۱. بیمه دیه زن و مرد: منظور این است که اداره بیمه در قرارداد خود متعهد می‌شود که در مقابل گرفتن حق بیمه مساوی، در صورت تصادف، دیه مرد و زن را یکسان بپردازد؛ این مورد ارتباطی به مقدار دیه از نظر حکم شرع ندارد و جایز است.

۲۲. پوشاندن انگشتر و زینت‌های دیگر از دید نامحرم: پوشاندن زیورآلاتی که معمولاً در معرض دید نامحرم است، مانند انگشتر و حلقه ازدواج، چنانچه مفسده‌ای نداشته باشد واجب نیست؛ ولی غیر این‌ها را باید از دید نامحرم پوشاند.

۲۳. پوشیدن لباس مختص زنان و مردان: این کار در منزل اشکال ندارد، بلکه چنانچه هر کدام لباس‌های مخصوص دیگری را بپوشد و مفاسدی در پی نداشته باشد اشکالی ندارد؛ اما اگر فسادانگیز باشد حرام است و در بیرون منزل به‌طور کلی اشکال دارد.

۲۴. پیوند اعضا: چنانچه حفظ جان مسلمان یا حفظ عضو مهمی از آن منوط به پیوند باشد جایز است.

۲۵. تبدیل اجناس و اشیاء موقوفه: در صورتی که قابل

استفاده نباشد، یا ادامه استفاده از آن سبب شود که در آینده نزدیک قابل استفاده نباشد، یا بر اثر یک دست نبودن منظره ناخوشایندی داشته باشد، تبدیل آن به اجناس مشابه مورد نیاز جایز است.

۲۶. تبدیل املاک موقوفه غیر قابل استفاده: در صورتی که در حال و آینده به هیچ وجه قابل استفاده نباشد می توان آن را فروخت و ملک مناسب قابل استفاده ای خرید و آن را وقف کرد و مطابق نیت واقف از درآمد آن استفاده نمود.

۲۷. ترتیب در قضای نمازها: رعایت ترتیب در قضای نمازها لازم نیست؛ مگر در نماز ظهر و عصر مربوط به یک روز و همچنین مغرب و عشاء مربوط به یک روز. بنابراین، می توان ابتدا تمام نمازهای صبح، سپس نمازهای ظهر، سپس نمازهای عصر و پس از آن نمازهای مغرب و سپس نمازهای عشا را قضا کرد.

۲۸. تزریق آمپول و سرم در حال روزه: تمام انواع آمپول های دارویی یا تقویتی که به صورت عضلانی تزریق می شوند و نیز تزریق عضلانی واکسن اشکالی ندارد؛ ولی تزریق آمپول و سرم های وریدی (که در تزریق می شوند) جایز نیست.

۲۹. تصرف در املاک دیگران: این کار بدون جلب رضایت مالک یا مالکان جایز نیست، مگر این که ضرورت مهمی از ناحیه نهادهای اجتماعی وجود داشته باشد، که در این صورت باید قیمت آن به نرخ روز پرداخت شود.

۳۰. **تطهیر با آب قلیل یک مرتبه:** برای تطهیر چیزی که نجس شده، خواه با بول باشد یا غیر بول، یک مرتبه شست و شو کافی است؛ خواه با آب کر باشد، یا با آب قلیل، هر چند دربارهٔ بول، با آب قلیل دو مرتبه بهتر است.

۳۱. **تطهیر با ماشین لباسشویی:** دربارهٔ ماشین‌های معمولی که لباس را یکی دوبار با مواد شوینده می‌شوید و آخرین بار پس از زوال نجاست، با آب خالص شستشو می‌دهد و بعد آب را تخلیه می‌کند، لباس‌هایی که شسته، و خود ماشین پاک است.

۳۲. **تطهیر فرش یا مکان نجس:** برای تطهیر مکان نجس ابتدا عین نجاست را برطرف نمایید؛ در مورد آب قلیل، مقداری آب روی آن قسمت بریزید به گونه‌ای که محل نجس شده را دربرگیرد و کمی آب را حرکت دهید و بعد با دستمالی آن آب را جمع کنید. بدین صورت، آن قسمت پاک می‌شود؛ اما دستمال و دست و ظرفی که دستمال در آن قرار می‌گیرد، نجس می‌باشد، و در مورد آب لوله‌کشی همین مقدار که آب آن‌جا را فرا بگیرد و کمی آب را حرکت دهید پاک می‌شود و بهتر این است که غُسالهٔ آن با دستمال و امثال آن جمع شود.

۳۳. **تعیین سود مضاربه:** هرگاه مجموع سود حاصل، بیش از سودی باشد که به صاحب سرمایه می‌پردازد، اشکالی ندارد، در غیر این صورت باید درصدی از سود را قرار دهند.

۳۴. تغییر جنسیت: ظاهر ساختن جنسیت واقعی (در افراد دو جنسی که یک جنس آن‌ها غلبه دارد) خلاف شرع نیست؛ بلکه واجب است، ولی تغییر جنسیت صوری و کاذب جایز نیست.

۳۵. جراحی زیبایی: اگر آمیخته با حرام یا ضرر مهم دیگری نباشد ذاتاً اشکالی ندارد، ولی چنانچه مستلزم حرام (مانند لمس و نظر حرام) باشد، فقط در صورت ضرورت جایز است.

۳۶. جلوگیری از انعقاد نطفه: برای جلوگیری از انعقاد نطفه استفاده از هر وسیله مشروعی که بی ضرر باشد و باعث نقص مرد یا زن نشود (یعنی مرد یا زن برای همیشه از قابلیت تولید مثل ساقط نگردد) ذاتاً مجاز است، ولی در حال حاضر کنترل جمعیت جایز نیست، مگر این‌که واقعاً ضرورتی وجود داشته باشد.

۳۷. جنّ: جنّ موجودی است ناپیدا و مطابق آنچه در قرآن آمده حقیقت دارد؛<sup>۱</sup> اما برخلاف پندار برخی عوام، کاری به انسان‌ها ندارد و آنچه مردم دربارهٔ این موجود می‌گویند غالباً زائیدهٔ خیالات است، و کسانی که مبتلا به اوهام هستند لازم است هرگز به آن فکر نکنند و اگر هر روز پنج مرتبه آیه‌الکرسی را بخوانند آرامش بیشتری خواهند داشت.

۱. از جمله آیاتی که به وجود «جن» اشاره کرده سورهٔ اسراء (۱۷)، آیهٔ ۸۸، سورهٔ کهف (۱۸)، آیهٔ ۵۰ و سورهٔ الرحمن (۵۵)، آیهٔ ۳۹ می‌باشد.

۳۸. جوایز بانک‌ها: استفاده از جوایز بانک‌ها اشکالی ندارد.

۳۹. جوهر خودکار: جوهر خودکارهای معمولی مانع رسیدن

آب نیست.

۴۰. چشم زخم: چشم زخم درحقیقت نوعی انرژی موجود در

چشم است که هر که دارای آن است می‌تواند از آن استفاده خوب یا

بد کند؛ مانند چاقویی است که کسی به دست می‌گیرد. ولی بیشتر

چشم‌زخم‌هایی که مردم می‌گویند، خیالات است. برای رفع آن هر

روز پنج مرتبه آیه‌الکرسی بخوانید و به خود و اطرافیانتان بدمید

و هر روز، هرچند به مقدار کم، صدقه دهید و بر خدا توکل کنید.

۴۱. حقوق کارمندان بانک: با توجه به این که بانک‌ها درآمدهای

حلال نیز دارند و کارمند نمی‌داند حقوقش از کدام نوع است

گرفتن آن برای او جایز است؛ مشروط بر این که در جایی که کار

حرام صورت می‌گیرد اشتغال نداشته باشد.

۴۲. حکم تاتولب و ابرو، و غسل و وضو با آن: این کار در

صورتی که آرایش تند محسوب نشود و منشأ فساد نگردد جایز

است و در هر حال برای وضو و غسل اشکالی ندارد؛ زیرا چیزی

نیست که روی پوست را بپوشاند، و اگر روی پوست باشد باید در

صورت امکان هنگام غسل و وضو برطرف شود.

۴۳. خانه عفاف: اگر این کار زیر نظر افراد مطمئن و با رعایت

جهات شرعی و شئون اسلامی و عرفی و با اخذ مجوز از



مقامات ذی صلاح صورت گیرد کار خوبی است و ممکن است جلوی بسیاری از مشکلات را بگیرد.

۴۴. خروج زن از منزل بی اذن زوج: زنان در مواردی بدون اجازه شوهر می توانند از منزل خارج شوند:

الف) به جا آوردن واجبات (مانند حج واجب و صلۀ رحم با پدر و مادر و برادر و خواهر و امثال آنها به مقدار لازم).

ب) فراگرفتن احکام اسلام، مثل این که به مسجد بروند تا در آن جا احکام اسلامی را بشنوند.

ج) تهیه کالای ضروری و لوازم منزل در صورتی که همسرشان یا کس دیگری برای آنها انجام ندهد.

د) رأی دادن در انتخابات یا شرکت در راهپیمایی های ضروری. ه) مراجعه به طیب.

۴۵. خرید و فروش امتیاز وام: اگر این کار با مقررات بانکی که وام می دهد مخالفت نداشته باشد اشکالی ندارد.

۴۶. خرید و فروش چک: هر گاه چک مربوط به معامله ای باشد و سند بدهکاری محسوب شود (و چک دوستانه نباشد) خرید و فروش آن به کمتر یا بیشتر از مبلغ مندرج در آن مانعی ندارد.

۴۷. خرید و فروش سهام: اگر سهام مربوط به کارخانه ها یا مراکز اقتصادی دیگر باشد که وجود خارجی دارد و مقدار سهم و قیمت آن کاملاً روشن باشد مانعی ندارد.

۴۸. خرید و فروش کلیه: برای مقاصد پزشکی جایز است؛ ولی بهتر است پول را در مقابل اجازه برداشتن کلیه از شخص بگیرند؛ نه در مقابل خود آن.

۴۹. خشک بودن بدن قبل از غسل: خشک بودن بدن قبل از غسل لازم نیست، بنابراین می‌توان نخست بدن را شست و تمیز کرد، سپس غسل نمود.

۵۰. خمس پس‌انداز مسکن و اتومبیل و جهیزیه و مانند آن: در صورتی که سال خمسی بر آن بگذرد باید خمس آن پرداخت شود، ولی چنانچه برای پرداخت خمس در زحمت باشید، مجازید خمس آن را به ذمه گرفته و هر وقت توانستید بپردازید.

۵۱. خمس پول رهن منزل: پول رهن منزل تا زمانی که در رهن است خمس ندارد، ولی اگر از رهن آزاد شود و دیگر برای آن منظور مورد نیاز نباشد و تا پایان سال خمسی هزینه نشود، خمس به آن تعلق می‌گیرد.

۵۲. خمس جهیزیه: هرگاه تهیه جهیزیه معمول و مورد نیاز است (مثلاً دختر در آستانه ازدواج است، یا تهیه آن جز به صورت تدریجی میسر نیست) خمس ندارد، در غیر این صورت، خمس آن واجب است. ولی چنانچه برای پرداخت خمس در زحمت باشید مجازید خمس آن را به ذمه بگیرید و هر وقت توانستید بپردازید.

۵۳. خمس وام: وام خمس ندارد مگر مقداری که اقساط آن پرداخت شده و معادل آن تا پایان سال خمسی موجود باشد.

۵۴. خوردن شیر همسر: این کار شرعاً اشکالی ندارد.

۵۵. درمان وسواس: منشأ وسواس، ناآگاهی و جهل به مسائل شرعی است و تنها راه حل آن آگاه شدن از احکام دینی و بی‌اعتنایی به وسواس است. وظیفه وسواسی این است که مانند سایر مردم متدین عادی عمل کند (هرچند به نظر خودش کافی نباشد) و بیش از آن وظیفه‌ای ندارد و ما مسئولیت اعمال او را برعهده می‌گیریم. اگر با دقت به این دستور عمل کند در مدت کوتاهی نجات پیدا خواهد کرد. برای موفقیت این افراد در عمل به این دستور دعا می‌کنیم.

۵۶. رضایت والدین برای طلبه شدن: چون روحانیون واجد شرایط موجود، پاسخگوی نیازهای داخل و خارج کشور نیستند و تحصیل علوم دینی برای کسانی که آمادگی دارند واجب عینی است، تحصیل رضایت والدین برای ورود به حوزه علمیه لازم نیست، هرچند شایسته است در صورت امکان رضایت آن‌ها جلب شود.

۵۷. رعایت حجاب هنگام قرائت قرآن: هنگام خواندن قرآن و ادعیه و زیارات (در صورت عدم حضور نامحرم) رعایت حجاب واجب نیست؛ اما خوب است به گونه‌ای باشد که ادب مناجات و حضور در برابر خداوند رعایت شود.

۵۸. روزه بیمار و قضای آن: اگر بر اثر عذر شرعی نتواند روزه بگیرد و همان عذر یا عذر شرعی دیگر که بلافاصله پس از آن عذر حاصل شده تا ماه رمضان سال بعد ادامه داشته باشد قضا ندارد،

ولی باید برای هر روز فقری را سیر کند، و اگر عذرش برطرف شود فقط قضای آن را به جا آورد و چنانچه تا ماه رمضان سال بعد قضای آن را به جا نیاورد، هم قضا دارد و هم سیر کردن فقیر لازم است.

۵۹. روش محاسبه خمس: خمس منزل مسکونی و اسباب و اثاثیه منزل و وسیله سواری (اگر دارید) را با شما مصالحه کردیم. بقیه اموال و دارایی خود را محاسبه، بدهی های مربوط به آن را کسر، و خمس باقی مانده را یک جا، یا به تدریج پرداخت کنید.

۶۰. زنان فاقد رحم که یائسه نیستند: در صورتی که رحم آن ها را به طور کامل برداشته باشند خونی که می بینند عادت محسوب نمی شود و حکم خون زخم و مانند آن را دارد و برای نماز شستن آن خون ها کافی است و در صورت طلاق، احتیاط این است که عده نگه دارند.

۶۱. زیارت امام زاده برای حائض: زیارت امام زادگان مانعی ندارد؛ ولی نباید وارد بخش هایی شود که مسجد است.

۶۲. سپرده بانک ها: اگر عقود شرعی را رعایت کنند، یا وکالت مطلقه به مسئولین بانک داده شود که این عقود را رعایت کنند، سود حاصل حلال است.

۶۳. سپرده طلا: هر گاه به بانک وکالت داده شود که به طور جدی طلا را برای مشتری بخرد، سپس به وکالت از مشتری به طور جدی طلای مزبور را بفروشد و پول آن را به مشتری بدهد اشکالی ندارد.

۶۴. سحر و جادو: هر چند سحر و جادو به تصدیق قرآن مجید حقیقت دارد؛ ولی غالب آنچه مردم سحر و جادو می نامند اوهام و خیالاتی بیش نیست. برای رفع آن هر روز پنج مرتبه آیه الکرسی<sup>۲</sup> بخوانید و به خود و اطرافیانتان بدمید و هر روز، هر چند به مقدار کم، صدقه دهید و بر خدا توکل کنید.

۶۵. سرمه کشیدن: در صورتی که ملایم باشد و آرایش تند محسوب نشود مانعی ندارد، مگر این که مفسده‌ای در پی داشته باشد.

۶۶. سرمه کشیدن: سرمه کشیدن در ایام عزاداری اشکالی ندارد و در صورتی که غلیظ و مانع رسیدن آب نباشد ضرری به وضو نمی زند.

۶۷. سلسل البول و الريح شدید: وظیفه مبتلایان به این دو بیماری این است که وضو بگیرند و بی فاصله مشغول نماز شوند و اگر در وسط نماز چیزی خارج شد اعتنا نکنند و نمازشان را بخوانند، ان شاء الله صحیح است. حتی اگر بین دو نماز فاصله زیادی نیندازند با همان وضو می توانند هر دو نماز را بخوانند.

۶۸. سنّ بلوغ دختران: دختران با تمام شدن نه سال قمری بالغ می شوند، ولی چنانچه قدرت انجام دادن برخی تکالیف مثل روزه

۱. برای شرح بیشتر می توانید به تفسیر نمونه، جلد ۱، ذیل آیه ۱۰۲ سوره بقره مراجعه کنید.

۲. آیه الکرسی، آیه ۲۵۵ سوره بقره است؛ ولی بهتر است دو آیه بعد را نیز بخوانید.

را نداشته باشند بر آن‌ها واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد قدرت به جا آوردن قضای آن را نیز نداشته باشند، قضا ندارد، ولی برای هر روز باید فقیری را سیر کنند. در مورد ازدواج، احتیاج به رشد جسمانی دارند و در مورد تصرف در اموال، رشد کافی اقتصادی نیز لازم است.

۶۹. سیزده به در: نحسی عدد سیزده و روز سیزدهم فروردین از خرافات است، ولی گردش در طبیعت و دیدن آثار عظمت خلقت و تفریح سالم به دور از گناه مانعی ندارد.

۷۰. شبیه خوانی: اگر امر خلاف شرع در آن نباشد (مانند روایات دروغین و استعمال آلات لهو و پوشیدن لباس زنان توسط مردان و مانند آن) و موجب هتک مقدّسات نشود اشکالی ندارد.

۷۱. شرط سپرده: هر گاه این شرط برای اعطای تسهیلات بیشتر به سایر متقاضیان وام باشد، نه صاحبان صندوق، اشکالی ندارد.

۷۲. شرم از غسل کردن: شرم و حیا مجوّز ترک غسل و اکتفا به تیمّم بدل از غسل نمی‌شود، مگر این‌که در حدّ عسر و حرج باشد و در هر حال اگر تا اواخر وقت نماز صبر کند و در زمانی که وقت برای غسل کردن نیست تیمّم بدل از غسل کند و نمازش را بخواند نمازش صحیح است؛ هر چند کار خلافی کرده است.

۷۳. شروع عدّه و طی به شبهه: ابتدای عدّه و طی به شبهه از زمان و طی است و عدّه و طی به شبهه احتیاطاً به اندازه عدّه طلاق می‌باشد.

۷۴. شطرنج: چون امروزه شطرنج به عنوان یک نوع ورزش شناخته شده و آلت قمار محسوب نمی شود، بازی با آن بدون برد و باخت مالی اشکالی ندارد.

۷۵. عدم توانایی پرداخت کفاره عمد: کسی که قادر به پرداخت کفاره عمد نیست هر تعداد «مُد» که می تواند، به فقرا اطعام کند، و اگر نمی تواند، باید هجده روز روزه بگیرد، و اگر نمی تواند، هر چند روز که می تواند، به جا آورد، و اگر این را نیز نمی تواند، استغفار کند و همین اندازه که در قلب بگوید: «استغفرالله» کافی است و واجب نیست بعداً که قدرت پیدا کرد کفاره بپردازد.

۷۶. عدم وجوب اعاده نمازهایی که تمام خواننده شده است: هرگاه کسی که وظیفه اش خواندن نماز شکسته است، بر اثر جهل به جزئیات مسأله، نمازهای مذکور را تمام بخواند اعاده ندارد.

۷۷. عقد کردن در ایام عزا: عقد کردن در این ایام اشکالی ندارد؛ اما جنبه های شادی در آن حذف شود و به اصل عقد که در آن عجله دارند اکتفا کنند.

۷۸. عقد موقت دختر بیچه برای پدر پدر خوانده: هرگاه به مصلحت دختر بوده و هدف ایجاد محرمیت باشد و جهات شرعی رعایت شود، اشکالی ندارد.

۷۹. غسل: هرگاه با آب، چیزی را که نجس شده (با شرایطی که در رساله آمده است) بشویند پاک می شود؛ حال اگر با آب قلیل باشد آبی که از آن جدا می شود و آن را «غساله» می گویند نجس

است؛ اما اگر با آب لوله‌کشی یا آب کر بشویند چنانچه ذرات نجاست در غساله نباشد پاک است.

۸۰. غسل‌هایی که کفایت از وضو می‌کند: تمام غسل‌های واجب و غسل‌های مستحبی که با دلیل معتبر ثابت شده (مثل غسل جمعه، غسل احرام، غسل شب‌های قدر و مانند آن) کفایت از وضو می‌کند.  
۸۱. فروش لباس و انجام آرایش: فروش لباس‌ها و انجام دادن آرایش‌هایی که جنبه مشترک دارد، یعنی هم می‌تواند در منزل برای همسر و هم بیرون منزل برای غیر همسر انجام دهد جایز است و مسئولیت بر عهده کسانی است که از آن سوء استفاده می‌کنند.

۸۲. فروش نسیه یا اقساط باقیمت بیشتر: از آن‌جا که معمولاً قیمت کالا در معامله نسیه یا اقساط گران‌تر است این کار اشکالی ندارد و ربا محسوب نمی‌شود؛ ولی لازم است از اول نوع معامله مشخص باشد.

۸۳. فطره میهمان یک شبه: فطره چنین میهمانی بر عهده صاحب‌خانه نیست، مگر این‌که برای چند شب میهمان او باشد به طوری که نان‌خور او محسوب شود.

۸۴. قرائت قرآن در حال عادت ماهانه: قرائت قرآن جز آیاتی که سجده واجب دارد<sup>۱</sup> جایز است، هر چند خواندن بیش از هفت آیه

۱. سوره سجده (۲۲)، آیه ۱۵؛ سوره فصلت (۴۱)، آیه ۳۷؛ سوره نجم (۵۳)، آیه ۶۲؛ سوره علق (۹۶)، آیه ۱۹.



کراهت دارد، یعنی ثواب آن نسبت به زمانی که عادت نیست کمتر است، ولی خواندن دعاها و زیارتها و انجام سجده و فرستادن صلوات و سایر اذکار، به طور کلی مانعی ندارد.

۸۵. قضای نمازها و روزه‌هایی که مقدار آن معلوم نیست: آن مقدار که یقین دارد قضا شده به جا آورد و در مورد مقدار مشکوک وظیفه‌ای ندارد.

۸۶. قوانین بانکی: چون قوانین بانکها به تصویب مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان رسیده صحیح است، مگر این که خلاف آن ثابت شود.

۸۷. کارکردن در روز عاشورا: حرام نیست، اما مناسب است زمانی را برای شرکت در عزاداری اختصاص دهد.

۸۸. کاریکاتور: هر گاه اهانت به صاحبان تصاویر نباشد اشکالی ندارد.

۸۹. کاشت ناخن مصنوعی: هر گاه ضرورتی برای این کار نباشد آن را ترک کنند و چنانچه ضرورت دارد و امکان جداسازی ناخن‌های مصنوعی هنگام غسل و وضو نباشد، با آن وضو و غسل جبیره‌ای بگیرند.

۹۰. کرم برای وضو: چنانچه مانع رسیدن آب نباشد اشکالی ندارد. و کرم‌های معمولی مانع نیست.

۹۱. کسی که هنگام غسل، ترتیب را رعایت نکرده است: با توجه

به استحباب رعایت ترتیب، غسل‌هایی که انجام داده صحیح است؛ ولی بهتر است از این پس ترتیب را رعایت کند.

۹۲. گفت و گو با نامحرم در محلّ کار: هرگاه جهات شرعیّه مراعات شود و جز آن دو نفر، شخص ثالثی نیز وجود داشته باشد، یا امکان ورود دیگری بدون اجازه آن‌ها باشد و سخنان آن‌ها با یکدیگر، عادی باشد اشکال ندارد.

۹۳. گفت‌وگو و مراودات دختر و پسر: اگر به قصد ازدواج باشد به مقداری که برای ازدواج لازم است اشکالی ندارد؛ البته با رعایت شرایط و ضوابط شرعی.

۹۴. لباس آستین کوتاه: پوشیدن لباس آستین کوتاه اگر تنگ و چسبان و آستین‌های آن خیلی کوتاه نباشد، اشکالی ندارد.

۹۵. لبیک پنجم: چهار لبیک واجب است و لبیک پنجم واجب نیست، ولی چنانچه بگویند، ضرری به احرام نمی‌زند.

۹۶. مادر جانشین: هرگاه نطفه زن و شوهری را در خارج از رحم با هم ترکیب کنند سپس به رحم زنی تلقیح نمایند، این کار ذاتاً اشکالی ندارد، ولی چون اغلب مستلزم نگاه و لمس حرام است تنها در موارد ضرورت جایز است.

۹۷. مانع در وضو و غسل: اگر مانع بسیار کوچک باشد (به اندازه یک عدس) وضو و غسل صحیح است و الا باید آن را برطرف کنند و دوباره وضو بگیرند. در غسل نیز کافی است همان قسمت را به

نیت غسل زیر آب بگیرند (نیاز به تکرار غسل نیست) و نمازهایی را که در این مدت خوانده‌اند قضا نمایند.

۹۸. معاشرت با غیر مسلمانان: کفار نجس نیستند؛ ولی چون از نجاسات ظاهری پرهیز نمی‌کنند برای کسانی که نیاز به معاشرت ندارند احتیاط آن است که آلوده به زندگی آن‌ها نشوند؛ اما کسانی که به کشورهای غیر اسلامی سفر می‌کنند، یا در آن‌جا زندگی می‌نمایند، لازم نیست از غیر مسلمین، حتی از غذاهای غیر گوشتی آن‌ها، اجتناب کنند.

۹۹. معامله پول با پول: خرید و فروش ارزهای مختلف و همچنین معامله نقدی اسکناس‌های کوچک و بزرگ یا نو و کهنه با تفاوت مختصر به خاطر استفاده از نو بودن اسکناس یا حجم کم پول بزرگ در مسافرت و مانند آن، اشکالی ندارد.

۱۰۰. ملاقات با نجاست در باطن: هرگاه چیزی مانند سوزن در داخل بدن با نجاستی مانند خون ملاقات کند نجس نمی‌شود، مشروط بر این‌که هنگام بیرون آمدن آلوده به خون نباشد. همچنین آب دهان و بینی اگر در داخل دهان و بینی با خون ملاقات کند نجس نمی‌شود.

۱۰۱. مهرهای سنگین: مهرهای سنگین که سفاهت زوج را نشان می‌دهد، یا قرینه بر عدم قصد جدی نسبت به آن است، باطل و تبدیل به مهرالمثل می‌شود، ولی اصل عقد در هر حال صحیح است.

۱۰۲. نگاه به زنان نامحرم در تلویزیون: چنانچه موجب فساد و انحراف نشود و عکس‌ها برهنه یا نیمه‌عریان نباشد، جایز است.

۱۰۳. واسطه‌ها در نجاست: تا دو واسطه باعث انتقال نجاست می‌شود، نه بیشتر. یعنی اگر دست نجس مثلاً به دست دیگری بخورد آن هم نجس می‌شود و اگر آن به شیء سوم اصابت کند آن نیز نجس می‌شود، ولی اگر شیء سوم به چهارم بخورد نجس نخواهد شد. به بیان دیگر، متنجس اول و دوم سبب سرایت نجاست می‌شود؛ ولی متنجس سوم سبب سرایت نجاست نمی‌شود، هرچند خود آن نجس است.

۱۰۴. واگذاری فیش حج: هرگاه حج بر کسی مستقر نشده باشد و اکنون که نوبتش رسیده به‌علت بدهی و مشکلات مالی قادر بر رفتن به حج نیست، می‌تواند فیش خود را مطابق قوانین حکومت اسلامی به دیگری واگذار کند.

۱۰۵. وام گرفتن: وام گرفتن از بانک‌ها مانعی ندارد و در صورتی که طبق عقود شرعیّه باشد مبلغ اضافه‌ای که می‌پردازند ربا نیست، ولی وام را برای هر کاری می‌گیرند باید مطابق قرارداد مصرف کنند.

۱۰۶. وضو گرفتن قبل از وقت: اگر وضو را به نیت نماز واجب بگیرد تنها در صورتی صحیح است که وقت نماز نزدیک باشد (مثلاً ۱۰ تا ۱۵ دقیقه قبل از اذان) اما در هر زمانی می‌تواند وضو را به نیت طهارت بگیرد و با آن نماز بخواند.

۱۰۷. وظیفه کسی که وام را برخلاف قرارداد صرف کرده است: باید از این کار توبه کرده و آن را تکرار نکند؛ ولی فعلاً وظیفه‌ای ندارد.

۱۰۸. همکاری با شریکی که خمس نمی‌دهد: چنانچه شما خمس سهم خود را بپردازید اجازه می‌دهیم به شراکت با او ادامه دهید، ولی امر به معروف و نهی از منکر را با زبان خوش فراموش نکنید.

۱۰۹. هیپنوتیزم: برای مقاصد طبی و مانند آن مانعی ندارد، ولی برای کشف امور پنهانی، یا خبر از گذشته و آینده و حال جایز نیست.

۱۱۰. یک غسل با چندین نیت: اگر چند غسل بر مکلف واجب شده، یا بخواهد علاوه بر غسل‌های واجب غسل‌های مستحب را هم به جا آورد می‌تواند تمام آن‌ها را نیت کرده و یک غسل کند.

فصل چہارم

راہکارها



خداوند متعال به اینجانب توفیق داد که نزدیک به سی سال در جلسات استفتاء مرجع عالی قدر، حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی (مد ظلّه) شرکت کنم و علاوه بر استفاده های فراوان علمی و خوشه چینی از خرمین علم و دانش و تجربه و اخلاق و منش حضرت استاد، شاهد دلسوزی ها و تلاش های فراوان و خستگی ناپذیر معظم له به منظور آسان شدن کار برای مقلدین تا آن جا که ضوابط شرع اجازه می دهد، باشم. بارها اتفاق افتاد که ایشان می توانستند جواب سؤالی را با یک احتیاط بدهند، اما می فرمودند: «باید خودم را جای سؤال کننده بگذاریم و مشکل او را مشکل خودمان بدانیم و به دنبال راه حلّی برای مشککش باشیم» و لذا به خود زحمت می دادند تا بار مکلف را سبک کنند و گاهی تمام وقت یک جلسه،<sup>۱</sup>

---

۱. در برخی موارد روزها و هفته ها و ماهها مطالعه و تحقیق و بحث و بررسی لازم بود تا به نتیجه برسد. رمی جمرات در زمانها از جمله این مسائل بود. نتیجه تحقیقات حضرت استاد به طور کامل در کتاب مستقلی چاپ شده است.



که معمولاً پاسخ ده‌ها سؤال داده می‌شد، به یافتن جواب یک سؤال و راه برون رفت از مشکل مطرح شده در آن اختصاص پیدا می‌کرد و در بیشتر موارد به نتیجه می‌رسید و راه حل مناسبی ارائه می‌شد که به نمونه‌هایی از این راه حل‌ها اشاره می‌کنیم:

### ۱. استفاده از اموال کسی که درآمد او شبهه ناک است

اگر یقین ندارید از پول حرام تهیه شده، تصرف در آن مانعی ندارد؛ اما اگر یقین دارید و صاحب آن را می‌شناسید باید به صاحبش برگردانید و اگر صاحبش را نمی‌شناسید به شما اجازه می‌دهیم تصرف کنید و معادل آنچه را تصرف کرده‌اید به نیازمندان پردازید و اگر تمکن ندارید بر ذمه بگیرید و هر وقت که توانستید، پردازید.

### ۲. افکار و خیالات شیطانی

این اوهام و خیالات، که بی‌اختیار به ذهن می‌رسد، گناه محسوب نمی‌شود و برای رفع آن، مداومت بر ذکر «لا حول ولا قوه الا بالله العلیّ العظیم» مؤثر است.

### ۳. تصرف در اموال کسی که خمس نمی‌دهد

اگر یقین ندارید خانه یا غذای او از پول غیر مخمس تهیه شده، تصرف در آن مانعی ندارد. و اگر یقین دارید، به شما اجازه می‌دهیم

تصرّف کنید و معادل خمس آنچه را که تصرّف کرده‌اید به سادات نیازمند بپردازید. و اگر تمکّن ندارید بر ذمه بگیرید و هر وقت توانستید بپردازید.

#### ۴. تطهیر موکت چسبیده به زمین

می‌توان آن را با آب لوله‌کشی پاک کرد، و باید کمی فشار هم داده شود و بهتر است غُساله آن با دستمال یا مانند آن جمع شود.

#### ۵. حکم اذن پدر برای دختری که به پدر دسترسی ندارد

در صورتی که به تصدیق بزر ترهای فامیل، خواستگار، کفو و مناسب دختر باشد و دسترسی به پدر دختر نباشد، می‌توانند با هم ازدواج کنند.

#### ۶. حل مشکلات رمی جمرات

یکی از سخت‌ترین مناسک حج، رمی جمرات سه‌گانه در روزهای دهم و یازدهم و دوازدهم ذی‌حجه است، که متأسفانه در بسیاری از سال‌ها بدون تلفات نبوده است و حجاج محترم را به زحمت فراوان می‌انداخت.

حضرت استاد برای حل این مشکل نیز در چارچوب فقه جواهری به مطالعات وسیع پرداخت و این مطالعات و تلاش‌های

دلسوزانه، که به قصد تسهیل کار برای مکلفان و حجاج عزیز بود، به بار نشست، و اعلام کردند:

«اصابت سنگ‌ها به ستون‌های جمرات لازم نیست، بلکه کافی است سنگ‌ها به حوضچه اطراف ستون‌ها پرتاب شود».

این فتوا که به همراه سابقه تاریخی آن در کلمات اهل لغت و فقهای عامه و خاصه و استدلال‌های منطقی و متین و محکم، در جزوه‌ای منتشر شد، موجی از شادی و خوشحالی را در میان حجاج ایجاد کرد و گرچه در ابتدا با مخالفت‌هایی روبه‌رو شد اما به مرور زمان جای خود را باز کرد و همان مخالفت‌ها به غنای این بحث کمک کرد و پاسخ آن اشکالات در چاپ‌های بعدی جزوه مذکور داده شد.

### ۷. حل مشکل اسراف گوشت‌های قربانی

یکی دیگر از مشکلات مهم، که هم سَمْعَةُ اسلام را مخدوش می‌کرد، هم مسلمانان از دیدن آن ناراحت و متأثر می‌شدند و هم علامت سؤالی برای کنگره عظیم حج محسوب می‌شد، مسأله قربانی بود، چراکه در سال‌های نه‌چندان دور، قربانی‌ها در سرزمین منی به آتش کشیده و یا توسط بلدوزرها دفن می‌شد! در حالی که قرآن مجید و روایات حضرات معصومین علیهم‌السلام و سیره مسلمانان در طول تاریخ، استفاده از آن گوشت‌ها بود.

حضرت استاد برای حلّ این معضل مهم جهان اسلام، عزم خود را جزم کرد و آستین همّت را بالا زد و پس از مطالعات فراوان و بحث و گفت‌وگوهای زیاد، فتوا داد: «تا زمانی که گوشت‌های قربانی در سرزمین وحی تلف می‌شود، حجّاج محترم از قربانی در آن‌جا پرهیزند و این کار را در وطنشان انجام دهند».<sup>۱</sup> این فتوا آثار و برکات فراوانی داشت و سبب شد دولت عربستان به فکر چاره‌ای برای استفاده از گوشت‌های قربانی بیفتد و بحمدالله امروزه نه خبری از آتش زدن قربانی‌هاست و نه شاهد دفن کردن آن‌ها زیر خروارها خاک هستیم.

### ۸. حل مشکل بانوان!

خانم‌هایی که در ایام خاصی از هر ماه عذر شرعی پیدا کرده و از عبادت و مانند آن معاف می‌شوند اگر سفرهای زیارتی آن‌ها همزمان با این ایام شود و در کل سفر آن عذر ادامه داشته باشد، حسرت زیارت نکردن، علی‌رغم حضور در جوار زیارتگاه، آنان را به شدت آزار می‌دهد، چون در این حالت توقّف در مساجد و حرم پیامبر ﷺ و امامان علیهم‌السلام (البته قسمتی که ضریح منور در آن است) برای آنان جایز نیست.

برخی از فقها از جمله حضرت استاد برای حلّ این مشکل

۱. شرح این فتوا به صورت استدلالی در کتاب «حکم الاضحیه» آمده است.

چاره‌ای اندیشیده‌اند به این شرح: «در ساعاتی که خون به‌طور کامل قطع می‌شود می‌توانند غسل کرده و خود را پاکیزه نموده و لباس‌های آلوده را تعویض کرده و به زیارت بپردازند؛ حتی اگر یقین داشته باشند پس از زیارت جریان خون دوباره ادامه خواهد داشت».

فراموش نمی‌کنم در یکی از سفرهای زیارتی در مدینه منوره هنگامی که این فتوا را برای یک خانم شیعه لبنانی که همین مشکل را داشت و از غم و اندوه فراوانی رنج می‌برد، بیان کردم، بسیار خوشحال شد و گویی دنیا را به او داده بودند.

نمونه‌های متعدد دیگری از این قبیل فتاوا و راهکارها وجود دارد، که به‌منظور خودداری از طولانی شدن نوشتار، به اصل فتوا قناعت کرده و از شرح و تفسیر آن خودداری می‌شود:

#### ۹. حل مشکل حرمت ابدی ازدواج در عده!

یکی از مشکلات مهمی که برای برخی از خانواده‌ها به وجود آمده، حرمت ابدی است. متأسفانه برخی از ازدواج‌ها به دلایل مختلف به طلاق و جدایی منتهی می‌شود و زن پس از کشمکش‌های فراوان و تحمل فشارهای روحی زیاد مجبور به جدایی از همسر اول شده و بر اثر جهل به مسأله در زمان عده با شخص دیگری ازدواج می‌کند و پس از مدتی که مقداری آرامش پیدا کرده و می‌رود که آن رنج‌ها و فشارها را فراموش کند، ناگهان با

حرمت ابدی ازدواج در عده مواجه می‌شود و دنیا را بر سرش خراب شده می‌بیند.

و اگر این حکم را پس از گذشت سالیانی از زندگی مشترک با شوهر دوم و فرزنددار شدن بفهمد تحمل آن سخت‌تر و دردآورتر خواهد بود.

حضرت استاد در این جا چاره‌ای اندیشیده‌اند که در غالب موارد مشکل را حل می‌کند و آن این‌که اگر عقد را خود زن و شوهر نخوانده باشند، بلکه وکیل آن‌ها خوانده باشد، سبب حرمت ابدی نمی‌شود، حتی اگر یک طرف عقد را زن یا مرد اصالتاً از طرف خود و طرف دیگر را وکالتاً از طرف دیگری خوانده باشد حرمت ابدی ایجاد نمی‌شود.<sup>۱</sup> این فتوا، مشکل بسیاری از خانواده‌هایی را که گرفتار آن بودند حل کرد.

### ۱۰. حل مشکل ربوی بودن برخی از وام‌ها

یکی از مشکلات مهم فعلی کشور ما مشکلات نظام بانکی است؛ که بر اثر آگاه نبودن از مسائل شرعی و عمل نکردن به سفارشات دینی، گناه کبیره ربا را به بسیاری از خانواده‌ها سرایت داده و آن‌ها را آلوده کرده است، در حالی که اسلام برای همه چیز راه حل دارد.

۱. شرح این مطلب را در کتاب «حیله‌های شرعی و چاره‌جویی‌های صحیح» مطالعه فرمایید.

از جمله وام‌هایی که زمینه آلوده شدن به ربا را در جامعه رواج می‌دهد وام خرید لوازم منزل است که عده‌ای از متقاضیان با گرفتن یک فاکتور صوری، وام را گرفته و برخلاف قراردادی که با بانک دارند، آن را صرف کارهای دیگر مانند هزینه عروسی فرزندان، یا تهیه جهیزیه دختران، یا سفرهای زیارتی و تفریحی و مانند آن کرده و به ربا آلوده می‌شوند، در حالی که می‌توانند با انجام دو معامله مستقل جدی، خود را از آلوده شدن به معصیت بزر ربا نجات دهند.

بدین شکل که با مبلغ وام طبق قرارداد و به‌طور جدی وسایل مورد نظر را از فروشنده‌ای بخرند و سپس آن وسایل را با کمی تخفیف به همان فروشنده یا کس دیگری بفروشند. در این صورت هرگونه تصرف در پول به دست آمده جایز است و اضافه‌ای که می‌پردازد ربا محسوب نمی‌شود.

اسلام برای همه مشکلات راه‌حل دارد، اما متأسفانه برخی از مردم اهمیّت کافی به احکام دینی نمی‌دهند!

### ۱۱. راه برون رفت از مشکل حق حبس مهر

در صورتی که رابطه زناشویی بین زن و شوهر برقرار نشده باشد و مهریه عندالمطالبه باشد و زن آن را مطالبه کند، شوهر باید آن را بپردازد و اگر پرداخت بنا بر مشهور، زن می‌تواند تمکین نکند؛

اما اگر برای دادگاه ثابت شود که شوهر توان پرداخت نقدی مهریه را ندارد آن را مطابق توان مالی زوج تقسیط می‌کند و زوجه با دریافت اولین قسط باید تمکین کند وگرنه ناشزه است و حق نفقه ندارد.

### ۱۲. راه توفیق نماز شب و قضا نشدن نماز صبح

چنانچه شبها غذای سبک‌تری میل کنید و از نوشیدنی‌های کمتری استفاده نمایید و از ساعت زنگ‌دار و مانند آن استفاده کنید، ان شاء الله این توفیق نصیبتان خواهد شد.

### ۱۳. راه حل مشکلات جنسی

چنانچه از عوامل تحریک، نظیر فیلم‌ها و کتاب‌ها و مجلات و نشریات فاسد و بدآموز، و مجالس آلوده، و دوستان ناباب و حتی مناظر تحریک‌کننده اجتناب ورزند و اوقات فراغت خود را با مطالعه و کار و مانند آن پر کنند و بر خداوند قادر توکل نمایند و هر روز مقداری ورزش کنند، ان شاء الله بر هوای نفس و وسوسه‌های شیطان غلبه خواهند کرد.

### ۱۴. راه صحیح اجاره طلا

در صورتی که عین همان طلاها را بازنگرداند اجاره مفهومی ندارد. بنابراین، راه صحیح برای آنچه معمول می‌باشد، این است که



شخص خواهان اجاره، یک کیلو طلا از طلافروش به قیمت مثلاً یک میلیون و دویست هزار تومان در ذمه خود خریداری کند و طلا را تحویل بگیرد و بدهی در ذمه اوست، سپس یک کیلو طلا به صورت تحویل یک ساله (سلف) در مقابل یک میلیون از آنچه در ذمه اوست به طلافروش بفروشد، که در رأس سال یک کیلو طلا به او بدهد و دویست هزار تومان باقی مانده در ذمه را نیز بپردازد.



### ۱۵. راه محرم شدن پسر خوانده

راه محرمیت آن است که از شیر خواهر، یا مادر، یا زنِ برادر، یا خواهرزاده‌ها، یا برادرزاده‌های آن زن فاقد فرزند بخورد تا آن زن، خاله یا خواهر یا عمه یا خاله رضاعی آن پسر شود و محرم گردد. و اگر دوران شیرخوارگی پسر بچه گذشته باشد راه قابل ذکری برای محرمیت او نیست.

### ۱۶. راه محرم شدن دختر خوانده

اگر پدر پدرخوانده زنده باشد می‌تواند عقد موقت آن دختر را با اجازه حاکم شرع برای خود بخواند تا حکم زن پدر را پیدا کند و بر تمام پسران و نوه‌ها و نتیجه‌های پدرش محرم شود. و اگر خواهر، یا مادر، یا زنِ برادر، یا برادرزاده‌ها، یا خواهرزاده‌های پدرخوانده شیر داشته باشند و آن بچه شیرخوار باشد و از شیر آنها (با شرایط

لازم) بخورد، حکم خواهرزاده، یا خواهر یا برادرزاده یا خواهرزاده رضاعی اش را پیدا می‌کند و محرم می‌شود.

### ۱۷. روش تلقیح مجاز با نطفه بیگانه

تنها راه استفاده از نطفه مرد بیگانه این است که مرد موقتاً همسر خود را طلاق دهد و آن زن پس از عده به عقد موقت مرد مورد نظر درآید (هرچند اصلاً همدیگر را نبینند) سپس نطفه آن مرد را بگیرند و در زمان عقد با تخمک زن ترکیب کنند و پس از بخشش باقی مانده مدت عقد موقت و تجدید عقد دائم با شوهر سابق، نطفه ترکیب شده را در رحم زن بکارند. فرزندى که متولد می‌شود بر آن مرد وزن محرم است، ولی فقط از آن زن و صاحب نطفه ارث می‌برد.

### ۱۸. روش جبران حق الناس غیر مالی

در صورت امکان از صاحبان حق حلالیت بطلبید و اگر این کار ممکن نیست، به نیت آنها کار خیر کنید تا از شما راضی شوند.

### ۱۹. روش جبران حق الناس مالی

در صورت امکان، معادل حق او را به دست صاحبش برساند، یا به صورتی با هم مصالحه کنند و اگر این کار ممکن نیست توسط

شخص ثالث، یا حواله بانکی، یا پست، برایش ارسال کند و چنانچه به او دسترسی ندارد، به نیت وی به فقرا صدقه دهد.

## ۲۰. روش حل مشکلات

سعی کنید تمام نمازها، به ویژه نماز صبح را اول وقت به جا آورید و پس از نماز صبح دست راست را بر سینه گذاشته، هفتاد مرتبه ذکر «یا فتّاح» بگویید، سپس ۱۱۰ مرتبه «صلوات» بفرستید و گاه نیز ذکر «لا حول و لا قوة الا بالله» را تکرار کنید و هر روز هرچند به مقدار کم صدقه دهید. ان شاء الله این کار در رفع مشکلات مؤثر است.

## ۲۱. روش محو کردن اسامی مقدّسه

می توان آن‌ها را در جایی دفن کرد، یا به رودخانه ریخت، یا با رنگ و مانند آن محوشان کرد و از همه بهتر، تحویل دادن به مراکزی است که کاغذها را خمیر می کنند.

## ۲۲. طلاق غیابی

هرگاه برای حاکم شرع یا کسی که از وی وکالت دارد ثابت شود که زن در عسر و حرج شدید است، با شوهر او اتمام حجّت می کند که یا به خوبی با زن زندگی کند و حقّ و حقوق او را بپردازد، یا وی را

طلاق دهد چنانچه به هیچ کدام عمل نکرد، یا دسترسی به او نیست، حاکم شرع می تواند زن را طلاق دهد و زن پس از عده می تواند ازدواج کند و اگر مطلقاً آمیزشی صورت نگرفته عده لازم نیست.

### ۲۳. کاهش یا افزایش مهریه بعد از عقد

مهریه را پس از عقد نمی توان افزایش داد؛ مگر این که در ضمن عقد خارج لازمی صورت گیرد؛ ولی کاهش آن به معنای صرف نظر کردن زوجه از بخشی از حق خود، مانعی ندارد.

### ۲۴. مخالفت بی دلیل پدر در ازدواج دختر

چنانچه به تصدیق بزر ترهای فامیل، خواستگار، کفو و مناسب دختر باشد و پدر دختر بدون دلیل معقول مخالفت کند، اذن او ساقط می شود و آن ها می توانند ازدواج کنند، هر چند شایسته است در صورت امکان، رضایت پدر جلب شود.

### ۲۵. وصیت به تساوی دختر و پسر در ارث

چنانچه این وصیت به ضمیمه سایر وصایای میّت، بیشتر از ثلث اموال وی نباشد عمل به آن لازم است؛ یعنی اضافه سهم دختران از ثلث پرداخت می شود، و اگر اضافه بر ثلث باشد تنها به مقدار ثلث جایز است.



فصل پنجم

هشدار!



در پایان این بحث و به عنوان حسن ختام، توجّه شما خوانندگان محترم، به ویژه کسانی را که به نشر شایعات دروغین آلوده هستند و احتیاط کافی و دقّت لازم را در مورد این گناه خطرناک نمی کنند به روایت تکان دهنده ای از رسول خدا ﷺ، که خود آماج شایعات دروغین مختلف کافران و منافقان و معاندان بود، جلب می کنم:

«إِنَّهُ لِيَأْتِيَ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقَدْ سَرَّتْهُ حَسَنَاتُهُ، فَيَجِيئُهُ الرَّجُلُ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ ظَلَمْتَنِي هَذَا، فَيُؤْخَذُ مِنْ حَسَنَاتِهِ فَيُجْعَلُ فِي حَسَنَاتِ الَّذِي سَأَلَهُ، فَمَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى مَا يَبْقَى لَهُ حَسَنَةٌ، فَإِذَا جَاءَ مَنْ يَسْأَلُهُ نُظِرَ إِلَى سَيِّئَاتِهِ فَجُعِلَتْ مَعَ سَيِّئَاتِ الرَّجُلِ، فَلَا يَزَالُ يُسْتَوْفَى مِنْهُ حَتَّى يَدْخُلَ النَّارَ؛<sup>۱</sup>

بنده ای از بندگان خدا روز قیامت در محضر دادگاه عدل الهی حاضر می شود در حالی که از حسنات فراوانی که در دنیا انجام داده بوده، مسرور و خوشحال است. ناگهان شخصی از او به خداوند

---

۱. نهاية البداية و النهاية، ج ۲، ص ۵۵.



شکایت می‌کند و می‌گوید: پروردگارا! این شخص به من ظلم کرده است. سپس مقداری از حسنات شخص ظالم گرفته و به پرونده شاکی منتقل می‌شود. شاکیان دیگری نیز که مورد ظلم آن شخص قرار گرفته‌اند شکایت خود را مطرح کرده و خداوند به‌عنوان جبران ظلمی که بر آن‌ها رفته، مقداری از حسنات شخص ظالم را به پرونده آن‌ها منتقل می‌کند و این شکایات ادامه دارد تا این‌که پرونده اعمال شخص ظالم از حسنه خالی می‌شود، اما هنوز شاکیان تمام نشده‌اند و لذا پس از این، برای جبران ظلم‌هایی که شخص ظالم کرده، گناهان شاکیان به پرونده او منتقل می‌گردد و این کار ادامه پیدا می‌کند تا جایی که آن شخص مستحق جهنم می‌شود!».

شبهه روایت مذکور در مورد گناه غیبت هم وارد شده است.<sup>۱</sup> بدون شک، ساخت و پخش و نشر و قبول شایعات دروغین، از مصادیق واضح و روشن ظلم است؛ چراکه اگر مصادیق دیگر ظلم از یک جهت ستم به مظلوم محسوب شود، این گناه بزرگ از جهات مختلف ظلم به مظلوم به شمار می‌رود، چون هم دروغ محسوب می‌شود، هم مایه اذیاء و آزار دیگران است و هم غیبت به شمار می‌رود، هم تهمت است، هم سوء ظن و بدبینی ایجاد می‌کند، هم زمینه‌ساز تمسخر دیگران می‌شود، هم موجبات

۱. میزان الحکمة، ج ۶، ص ۵۰۶، باب ۳۰۸۶، ح ۱۵۶۱۲.

---

---

مزاحمت را فراهم می‌سازد و هم نفاق و شقاق و اختلاف ایجاد می‌کند.

آیا گناهی بزرگ همچون شایعات دروغین با این همه مفساد و ثمرات شوم، ظلم به شمار نمی‌رود و مصداق روایت مذکور نیست!؟

\* \* \*



## منابع و مصادر

۱. القرآن الكريم
۲. از تبعید تا پیروزی؛ میرزا باقر علیان نژاد، انتشارات سوره مهر، تهران، اول، ۱۳۹۲ ش.
۳. پایان عمر مارکسیسم؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی، انتشارات نسل جوان، قم، اول، بی تا.
۴. پس از پیروزی؛ میرزا باقر علیان نژاد، انتشارات سوره مهر، تهران، اول، ۱۳۹۶ ش.
۵. تفسیر نمونه؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی و همکاران، دارالکتب الاسلامیة، تهران، بیست و هفتم، ۱۳۸۶ ش.
۶. جلوه حق؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی، مقدمه و پاورقی: داود الهامی، انتشارات نسل جوان، قم، سوم، ۱۳۸۶ ش.
۷. حکم الاضحیّه (تقریراً لمحاضرة آیه الله العظمی الشیخ ناصر مکارم الشیرازی)؛ احمد القاسمی، مدرسة الامام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم، الثانية، ۱۴۱۸ ق.
۸. حیلہ های شرعی و چاره جویی های صحیح؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، انتشارات امام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم، چهارم، ۱۳۹۲ ش.

۹. رسالۀ توضیح المسائل، آیه الله العظمی مکارم شیرازی، انتشارات امام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم، هفتاد و چهارم، ۱۳۹۶ ش.
۱۰. رمی جمرات در گذشته و حال؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی، مدرسه الامام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم، دوم، ۱۳۸۲ ش.
۱۱. سیگار پدیده مرگبار عصر ما؛ ابوالقاسم علیان نژادی، امام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم، سوم، ۱۳۸۹ ش.
۱۲. عرفان اسلامی؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی، انتشارات امام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم، دوم، ۱۳۹۵ ش.
۱۳. فیلسوف نماها؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی، دارالکتب الاسلامیة، تهران، نهم، بی تا.
۱۴. گزارش دومین کنگرۀ خطر جریان های تکفیری در دنیای امروز؛ به کوشش: سید محمد علی موسوی نسب و سید محمد باقر باقریان موحد، انتشارات دارالاعلام لمدرسة اهل البيت علیهم السلام، قم، اول، ۱۳۹۴ ش.
۱۵. مبانی تفسیر قرآن؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی، تهیۀ و تنظیم: ابوالقاسم علیان نژادی دامغانی، انتشارات امام علی بن ابی طالب علیه السلام، قم، اول، ۱۳۹۵ ش.
۱۶. میزان الحکمة، محمد ری شهری، دارالحدیث للطباعة والنشر، بیروت، السادس، ۱۴۳۲ ق.
۱۷. نهاية البداية و النهاية؛ ابوالفداء الحافظ ابن کثیر الدمشقی، تحقیق: الشیخ محمد فهیم ابو عبیه، مكتبة النصر الحديثة، الرياض، الاولى، ۱۹۶۸ م.

۱۸. وقایع نگار؛ تدوین و تنظیم: رضا کاظمی راد، انتشارات دارالاعلام لمدرسة اهل البيت عليه السلام، قم، اول، ۱۳۹۴ ش.
۱۹. وهابیت بر سر دوراهی؛ آیه الله العظمی مکارم شیرازی، انتشارات امام علی بن ابی طالب عليه السلام، قم، بیست و یکم، ۱۳۹۴ ش.